

HISTÓRIA FOTOGRAFIE NA SPIŠI 1859–1956

Dana Rosová

Kniha a fotografia sú dva fenomény, ktoré veľmi významne ovplyvnili vzdelanostný a kultúrny život ľudstva. Kniha v 15. storočí a fotografia v 19. storočí. Uvádza sa, že až 98% všetkých obrazových informácií je fotografia.

Presne roku 1839 po vynálezoch Francúzov Josepha Nicéphora Niepcea (1765–1833) a Louisa Jaquesa Mandého Daguerra (1787–1851) nastúpila svoju cestu najprv ako dagerotypia, ktorá vytvárala jediný obraz. V tom istom roku svoj vynález ohlásil aj Angličan William Henry Fox Talbot (1800–1877) pod názvom kalotypia alebo talbotypia, ktorá na princípe negatívu a pozitívu umožňovala fotografie kopírovať.

Už v nasledujúcom roku 1840 k vynálezu a zjednodušenému rozšírenému dagerotypie závažne dopomohol vynález novej konštrukcie fotografického objektívu, ktorý radikálne znížil čas expozície. Jeho autorom bol Jozef Maximilián Petzval (1807–1891).

Narodil sa na Spiši v Spišskej Belej v rodine učiteľa. Po presťahovaní sa rodiny do Kežmarku a neskôr do Levoče, vzdelanie získaval nielen v týchto mestách, ale aj v Podolínci u piaristov. Po ukončení lýcea v Košiciach absolvoval univerzitu v Pešti a roku 1828 sa stal inžinierom. V roku 1837 sa stal profesorom matematiky a fyziky na Viedenskej univerzite, kde prednášal až do roku 1877¹.

Výrobou Petzvalovho objektívu sa chopil viedenský optik a mechanik Peter Wilhelm Friedrich Voigtländer (1812–1878). Petzvalov objektív používali všetci fotografi – portrétisti až do roku 1889, do vynájdenia Zeissovho anastigmatu.

V roku 1857 Petzval vypočítal ďalší objektív – ortoskop, určený len na krajinársku a reprodukčnú fotografiu². Tomuto významnému vynálezovi je venované špecializované múzeum fotografickej a kinematografickej techniky – Múzeum Jozefa Maximiliána Petzvala v Spišskej Belej – pobočka Slovenského technického múzea v Košiciach.

Podnet na založenie múzea prišiel od vlastivedných nadšencov zo Spišskej Belej začiatkom 60-tych rokov 20. storočia, ktorý neskôr vyústil do zámeru zriadiť múzeum so

¹ Ivan Chalupecký, *Jozef Maximilián Petzval*. In.: *Gusztáv Matz a spol., Fotoateliéry na Spiši*. Spišská Nová Ves 2005, s. 11.

² Ludovít Hlaváč, *Dejiny slovenskej fotografie*, Martin 1989, s. 14–15.

zameraním na dejiny fotografickej techniky. Múzeum bolo sprístupnené v rodnom dome J. M. Petzvala v Spišskej Belej v roku 1964. Prvá expozícia bola realizovaná podľa scenára prof. Rudolfa Skopca z Prahy, odborníka na dejiny fotografie.

Po 45 rokoch bola inovovaná a rozšírená expozícia v roku 2009, ktorá prezentuje najmä celky: *Život a dielo Jozefa Maximiliána Petzvala a Otta Baltazára Petzvala, Začiatky foto-techniky a fotografie – od camery obscury po prvú fotografiu, Epochálny prevrat vo vývoji fotografickej optiky a techniky, Prehľad dejinami kinematografie* (Klíma, Ladislav, 2009).

Medzi prvými Slovákmi dagerotypistami bol benediktín Štefan Anián Jedlík, ktorý sa zaoberal fotografiou od roku 1840 do roku 1847. V maďarskej historiografii je uvádzaný ako prvý uhorský fotoamatér³. Vedec a maliar Jozef Božetech Klemens si v Prahe v roku 1842 otvoril dagerotypický ateliér Světloobrazárna. Najzaujímavejšie sú zachované jeho dvojportréty a trojportréty⁴. Ďalším bol Jozef Benický, študoval maliarstvo vo Viedni, pôsobil v Benátkach, ateliér si otvoril vo Viedni, neskôr v Prahe a Bratislave, odkiaľ odišiel do Spojených štátov amerických⁵.

Podľa skromných archívnych záznamov títo slovenskí dagerotypisti sa radia medzi putovných. Za najstarší slovenský muzeálny exponát a považuje kalotyp Kapucínskej ulice v Bratislave od J. Deutscha z roku 1839⁶.

OZNAMY A REKLAMY FOTOGRAFOV, FOTOATELIÉROV A AMATÉROV NA SPIŠI

60

Fotografiu na Slovensku ovplyvnili cudzí dagerotypisti, ktorí cestovali z mesta do mesta. Aj prví fotografi, ktorí začali svoju fotografickú tvorbu na území historického Spiša, boli pravdepodobne len prechodní. Najčastejšie sa zdržali len v letných mesiacoch.

Prvé „kamenné“ fotoateliéry začali otvárať v niektorých väčších spišských mestách – Kežmarok, Levoča, Spišská Nová Ves, Poprad, ale hlavne vo Vysokých Tatrách a postupne vytvárali aj pobočky týchto ateliérov aj v menších spišských mestách, ale aj v iných v rámci Uhorska .

Fotografi, ktorí si otvárali sezónne fotosalóny, alebo si zriadili nový ateliér, prípadne filiálky už zavedeného ateliéru, dávali ho do prenájmu, alebo predávali, hľadali spoľahlivých laborantov, v plnej miere využívali regionálnu tlač. Takto podaným avízom upozornili na svoje fotografické schopnosti, niekedy zverejnili aj cenník služieb a samozrejme miesto a čas, kde svoju fotografickú činnosť vykonávajú⁷.

³ L. Hlaváč, *Dejiny...*, op. cit., s. 16.

⁴ Tamže. s. 17.

⁵ Tamže. s. 17.

⁶ Tamže. s. 18.

⁷ Dana Rosová, *Fotografia na Spiši, 1859–1956, fotoateliéry, amatéri*, Spišská Nová Ves 2006, s. 89.

1

1 Album spišskej rodiny z 1888 r., fond Múzea Spiša

2 Karol Hegenbart, vlakové nešťastie. ŠA Levoča

3 Lumen – Spišská Nová. Fond Múzea Spiša.
Spišská Nová Ves

3

2

Najstarší oznam poznáme od fotografa Holbeina v Kežmarku zo 16. júla 1863 uverejneného v Zipser Bote č. 31/1863, J. Lippóczyho tiež v Kežmarku z 21. novembra 1865 opäť v Zipser Bote a do toho istého obdobia zaraďujeme aj tvorbu Johana Novaka⁸.

Neskôr, najmä v tridsiatych a štyridsiatych rokoch minulého storočia sa k fotografom pridávajú aj výrobcovia pohľadníc, nakladatelia publikácií, propagačných materiálov a predajcovia fotoprístrojov a fotografických potrieb, ktorí k nákupu alebo spracovaniu a výrobe fotografií lákali najmä fotografov amatérov. Tieto inzeráty vychádzali v periodikách Krásy Slovenska, Vysoké Tatry (príloha Krás Slovenska), Spišské hlasy, Tatranské hlasy, Nové hlasy a iné⁹.

Práve veľakrát z týchto zdanlivo nenápadných a drobných oznamov a reklám, najvyšš graficky ozdobených, sa dozvedáme niečo bližšie o našej fotografickej minulosti a môžu byť jediným písomným dokladom – prameňom, ktorý nám pomáha pri datovaní a určovaní autora – fotografa.

FOTOGRAFI A FOTOATELIÉRY NA SPIŠI

V tomto príspevku sme časovo ohraničili tvorbu fotografov na Spiši, a to rokmi 1858 až 1956, na základe archívnych materiálov.

Miroslav Repčák za najstaršieho potvrdeného fotografa pôsobiaceho na Spiši v meste Levoča považuje Kleztera (1858), ale bližšie údaje o ňom nemáme, nevieme, či bol profesionálom alebo amatérom¹⁰.

Ťažko určiť, ktorý z fotografov, alebo fotoateliérov pôsobiacich na Spiši sa najviac podieľali na fotografickej tvorbe v uvedenom období, ktoré predstavuje cca sto rokov. Ovplyvňuje to viacero faktorov. Dĺžka rokov činnosti, počet zachovaného ekranického materiálu, či sa jedná viac o portrétnu tvorbu, či krajinársku, dokumentárnu, ale aj o fotografie do firemných katalógov propagujúcich výrobky tovární, či fotografi používali svoje fotografie na vydávanie pohľadníc, alebo uverejňovali ich v regionálnych periodikách, spolupracovali s vydavateľmi monografií, alebo sami boli vydavateľmi. Závisí to aj od toho, či sa jedná o fotografiu profesionálnu, alebo amatérsku, i keď veľakrát to kvalitu vôbec neovplyvňuje.

Nech sa už riadime akýmkoľvek meradlom z uvedených možností, všetok zachovaný fotografický materiál, či už v zbierkach spišských múzeí, vo fondoch archívov, u súkromníkov v rodinných albumoch, alebo v periodikách a publikáciách, mnohokrát sú jediným zdrojom informácií pre historikov, kunshistorikov, etnografov a archivárov .

⁸ Erika Cintulová, *Fotoateliéry v Kežmarku*, In.: *Gusztáv Matz a spol., Fotoateliéry na Spiši*, Spišská Nová Ves 2005, s. 37.

⁹ D. Rosová, *Fotografia na Spiši...*, op. cit., s. 89.

¹⁰ Miroslav Repčák, *Dielo fotografa Karola Divalda. Výtvarníctvo, fotografia, film*, 1975, č. 8, s. 178.

Za výnimku môžeme považovať dva významné fotoateliéry, a to ateliéry dynastie Divaldovcov a ateliér Gusztáva Matza a spol. Ten prvý, čo do kvality a tematickej rôznorodosti, ten druhý do počtu zachovaných sklenených negatívov a dĺžky trvania.

Dynastia Divaldovcov

Divald, Karol st. (*2. 11. 1830 Banská Štiavnica , †7. 11. 1897 Prešov)

V roku 1860 odkupuje fotografické zariadenie od fotografa Samuela Papa, ale až v roku 1865 si zriadil fotoateliér v Prešove. Od roku 1873, kedy bol založený Uhorský karpatský spolok, sa stáva jeho aktívnym členom. Práve na jeho popud vydáva postupne niekoľko sérií fotografií z Vysokých Tatier. Medzi jeho záľuby patrilo fotografovanie vo vysokohorskom tatranskom teréne, čo bolo veľmi náročné a vyžadovalo si okrem iného aj veľké znalosti, pretože priamo v teréne sa nafotený materiál musel spracovať. V Tatrách dokumentuje aj kúpeľnú architektúru, turistické ubytovne, salaše.

Karol Divald bol prezieravým v podnikaní. Spolu so starším synom Karolom podnikol študijnú cestu do Mníchova a do Drážďan a na základe získaných skúseností zriadil v roku 1878 v Prešove svetlotlačiareň na hromadnú výrobu krajinárskych fotografií, ktorá bola prvou v Uhorsku.

V roku 1879 premiestnil časť firmy do Budapešti. Filiálky mal v Bardejovských Kúpeľoch, v Bardejove, v Starom Smokovci, kde ateliér fungoval do polovice 90-tych rokov 19. storočia, v Levoči (1872), v Gelnici a v Spišskej Novej Vsi (do roku 1890)¹¹.

Karol Divald vystavoval na mnohých svetových výstavách, o čom svedčia získanie ocenenia a medaily.

Divald, Karol Ferdinand Ľudovít

(v literatúre označovaný ako Karol Divald ml.,*7. 12. 1858 Bardejov, † 1924 Budapešť)

V roku 1890 prevzal od otca ateliér a v tom istom roku predáva fotoateliér v Spišskej Novej Vsi a odchádza natrvalo do Budapešti. Ateliér si ponechal len v Starom Smokovci. V roku 1898 rozšíril firmu o vydavateľstvo pohľadníc. Pohľadnice Vysokých Tatier boli zhotovené svetlotlačou v hnedom, čierno-bielom, sivo-modrom, sivo-zelenom odtieni a mnohé aj dodatočne kolorované.

Divaldov reprodukčný ústav vyrábala pohľadnice aj pre iných vydavateľov na Spiši. Jeho produkcia niesla označenie D-K, D-K-B, D.K.Bp. V roku 1909 spolu s Karolom Némethom založil akciovú spoločnosť M.S.M. (Maďarský reprodukčný priemysel), ktorá sa venovala výlučne výrobe pohľadníc. V roku 1911 spoločnosť zanikla a Divald sa spája s fotografom Jurajom Monostorym a založili ústav Divald a Monostory. Firma používala

¹¹ J. Petřík, *Karol Divald – fotograf Tatier*, In.: *Fotografia tatranského regiónu*, Kežmarok 2006, s. 113–118.

označenie plným menom alebo značku D&M. Prišla s módnu novinkou oblôčkových pohľadníc s vloženou skladačkou malých obrázkov.

Firma vydávala pohľadnice do roku 1919. Divald a Monostory sa rozišli, Monostory vydával pohľadnice ďalej¹².

Divald, Ludovít Montána (*3. 10. 1861 Bardejov, † 24. 9. 1931 Prešov)

Fotografovaniu sa naučil u svojho otca a pri delení firmy prevzal prevádzku v Prešove. V rodine mu patrilo prvenstvo vo vydávaní pohľadníc. V roku 1894 to boli najprv pohľadnice Prešova, potom Vysokých Tatier na podklade snímok otca a brata. V rokoch 1894 až 1920 vydal asi 1500 rôznych pohľadníc a v roku 1910 to bolo okolo 4 miliónov kusov.

Jeho zásluhou sa naďalej vydávajú grafické a fotografické prílohy ročeniek Uhorského karpatského spolku. V rokoch 1911 až 1913 s vlastnou finančnou podporou vydával posledné albumy tatranských snímok¹³.

Svoju produkciu označoval Divald Prešov, syn Karola Divalda, svetlotlačiareň syna Karola Divalda, Divaldov umelecký ústav Prešov, svetlotlač Karol Divald, alebo iníciami DKE, D.K.E.F.

Po roku 1918 firma upadá a musel ju postupne likvidovať. Časť negatívov predal začínajúcemu prešovskému vydavateľovi Móricovi Lichtigovi (1850–1943).

64

Divald, Adolf Jozef (*15. 3. 1867, †1923 Bardejov)

Vyučil sa u svojho otca. Po rozdelení majetku v roku 1890 sa usadil v Bardejove, kde otvára ateliér a tiež v Bardejovských Kúpeľoch. Spolu s otcom produkoval krajinárske fotografie na tvrdom kartóne z Horného Uhorska a z Vysokých Tatier. Od roku 1896 sa stretávame s produkciou označenou jeho menom Adolf Divald. Od roku 1899 začal vydávať sériu pohľadníc zo snímok svojho otca, brata a svojich s viac ako 200 kusmi. Väčšiu časť tvorili zábery z Vysokých Tatier, menšiu z Bardejova a Bardejovských Kúpeľov a z jaskýň v Aggtelegu.

Roku 1918 predáva svoju firmu Teodorovi Kertészovi aj so zásobmi pohľadníc z Tatier.

Divald, Kornel (*1872, †1931)

Vyštudoval medicínu a dejiny umenia. V Budapešti sa stal riaditeľom Maďarského národného múzea. Spracoval dejiny architektúry, umeleckých remesiel a priemyslu, najmä v oblastiach východného Slovenska. Nákladom Spišského dejepisného spolku v Levoči vyšlo v rokoch 1905–1907 trojzväzkové dielo O pamiatkach Spiša. Svoje práce ilustroval vlastnými fotografiami, ktoré označoval do oválu – Divald Budapest. Jeho fotografie používali mnohí autori nielen zo Spiša vo svojich dielach.

¹² Ján Gašpar, *Priekopníci tatranskej fotografie do roku 1918*, In.: *Zborník Fotografia*, Częstochowa 2005.

¹³ E. Hlaváč, *Dejiny...*, op. cit., s. 103.

Divald, Karol najmladší (*1. 5. 1900 Bardejov, †18. 1. 1968 Bardejov)

Vyučil sa u svojho otca Alberta Divalda v Bardejovských Kúpeľoch. Živnostenský list dostal 1. 9. 1923. Pre čiastočné ochrnutie sa pohyboval an vozíku. Chodil fotografovať kúpeľných hostí. Retuš snímok zadával svojim fotografom, ktorí sa u neho vyučili. Výučný list fotografa získal aj jeho syn Alfréd, ale fotografovania sa vzdal.

Fotoateliér Gusztáv Matz a spol.

Matz , Gusztáv (*3. 8. 1860 Gelnica, †29. 10. 1903 Gelnica)

U koho sa vyučil za fotografa nevieme, možno u Karola Divadla, od ktorého v roku 1890 odkúpil ateliér v Spišskej Novej Vsi. V zbierkovom fonde Múzea Spiša sa nachádzajú fotografie – portréty, vizitky s označením Egey István és Matz Gusztáv Debreczén.

Gusztáv Matz sa venoval predovšetkým portrétnej fotografii, ale fotografoval aj aj mnohé pamiatky a mestá na Spiši (Gelnica, Markušovce, Spišská Nová Ves, Levoča, Betlanovce, Spišská Sobota, Poprad, Veľká), Vysoké Tatry. Roku 1898 vydal v Spišskej Novej Vsi album o Belianskej kvapľovej jaskyni. Vydával pohľadnice z Novoveských kúpeľov, Thurzovských kúpeľov pri Gelnici, Čiernohorských kúpeľov, Vysokých Tatier a zo Spišskej Novej Vsi¹⁴.

Matzová, Anna (rodená Hegenbartová, *12. 2. 1869 , †8. 2. 1946 Spišská Nová Ves)

Manželka Gusztáva Matza. Po jeho smrti prijíma brata Karola Hegenbarta a maliara Ferencza Dittmara za spoločníkov a firma nesie názov Matz és Társa (Gusztáv Matz a spol.). V roku 1906 sa púšťa do veľkej prestavby ateliéru. Budova má dve poschodia a podľa podrobného katalógu vieme, že sa tu nachádzala prijímacia kancelária, samotný ateliér, retušovňa negatívov, priama negatívna kopírovňa , tmavá komora pre zväčšovanie na denné svetlo, pozitívna retušovňa a maliarsky ateliér, miestnosť na spracovanie uhľotlačce, baliareň. Jednotlivé pracoviská boli prepojené domácim telefónom.

Fotoateliér mal svoje filiálky: v Poprade (viedol Karol Hegenbart s manželkou a Eugenom Babucom, v Tatranskej Kotline, v Levoči (viedol Gejza Hajtáš), v Krompachoch (viedol Gejza Papp), v Spišskom Podhradí a v Rawitschi v Sliezsku (dnes Poľsko).

Ateliér sa zúčastňoval na výstavách, kde obdržal ocenenia, diplomy a medaily. Vo svojom najväčšom rozkvetе firma zamestnávala okolo 30 zamestnancov. Najviac sa venovala portrétnej tvorbe, zhotovovala tablá absolventov škôl na Spiši, firemné katalógy, zachovali sa skupinové fotografie interiérové a exteriérové, z rôznych spoločenských akcií, ale aj krajinárske zábery a architektúra.

Vo fonde Štátneho archívu v Levoči je uložených vyše 6 000 sklenených negatívov z produkcie tohto fotoateliéru. Ateliér Gusztáv Matz pôsobil na Spiši od roku 1890 do

¹⁴ P. Župník, *Ateliér Gusztáv Matz a spol.*, Diplomová práca, Praha 1986.

4

5

66

6

4 Matz, revez kartónovej podložky, fond Múzea Spiša

5 Matz, sklenený negatív a pozitív. ŠA Levoča

6 Matz, sklenený negatív, letohrádok Dardanely v Markušovciach. ŠA Levoča

50-tych rokov 20. storočia. Fotografii sa venovali aj neskôr synovia Karola Hegenbarta – Jozef Hegenbart a Karol Hegenbart ml.

Ateliér označoval kartónové podložky pod fotografiou menom Matz, Matz Gusztáv, Atelier Matz, Matz Gusztáv Igló, Matz Gusztáv és Poprád, Matz és Társa, Matz Comp., Matz és Társa Igló, Poprad, Korompa, Szepés Váralja, Foto Hégenbart Poprad¹⁵.

FOTOATELIÉRY A FOTOGRAFI V SPIŠSKÝCH MESTÁCH V OBDOBÍ ROKOV 1858–1956

Gelnica

Alois Drda Gy. Friedmann, Pavol Čarnooky

Hniezdne

Ludovít Hronský

Kežmarok

J. Lippóczy, Johan Novak, Béla Föltényi, Károlyi Friedéry, Gustáv Adolf Weisz, S. Bleiweis, Rosa Jenik, Jozef Gutkaiss, Karol Divald st., Karol Divald ml., Ferenc Czéhula, István Kiss, Emil Moravetz, Paul Csaplovics, Tibor Csaplovics, Vojtech Mihalcsik, Štefan Szücs.

Medzi najstarších fotografov – amatérov na území Kežmarku patrili Franz Jarotek Bäcker, Ernest Betlenfalvy, Emil Schmidt, Emil Kifer, a najmä Alfréd Grosz, ktorý zanechal rozsiahly fotografický materiál¹⁶.

Krompachy

Tibor Honty (pôsobil v Prahe 1933–1949), Ján Bistika, Anton Šumjaci, Mária Jarkovska

Levoča

Vojtech Föltényi, Ludmilla Czehula, Karol Divald, Gusztáv Matz, Adolf Žakovski, Ateliér Helios, Karol Alkier, Samuel Rosembach, Bartolomej Keményi, Eugen Kopasz, Jozef Murín (Capi), Armin Holbein, Ida von Holbein¹⁷.

Mengušovce

M. Fajgel

Mníšek nad Hnilcom

Heinrich Tschöp

Podolínec

Ludevít Pollyak

¹⁵ D. Rosová, *Fotografia na Spiši...*, op. cit., s. 53–56. Tamže, s. 41–42.

¹⁶ E. Cintulová, *Fotoateliéry v Kežmarku*, Kežmarok 2000.

¹⁷ Zuzana Lisoňová, *Fotoateliéry v Levoči*. In.: *Fotoateliéry na Spiši, Gusztáv Matz*, Spišská Nová Ves 2005, s. 43–45; D. Rosová, *Fotografia...*, op. cit.; Magdaléna Bekessová, *Popradské fotoateliéry*. In.: *Fotoateliéry na Spiši, Gusztáv Matz a spol.*, Spišská Nová Ves 2005, www.geocities.com/collecting_sk. Článok pripravil Ján Gašpar.

Poprad – Vysoké Tatry

Karol Divald st. a ml., Gusztáv Matz, Karol Klodner, Ernest Klompecher, Eugen Babucz, Alexander Brésel, Viliam Bardos, Karol Hegenbart, Michal Ghur, Alois Chytil, Ján Lamplota, Vladimír Košťál, Viliam Malík, Eugen Schwartz, Pavol Socháň, Albert Szutor, Karol Julius Szutor, Koloman Pongrácz, Karol Plicka, L. Petrovits, Moritz Lichtig, Štefan Zamkovský¹⁸.

Spišská Nová Ves

Karol Divald, Gusztáv Matz, Anna Matzová, Karol Hegenbart st., Béla Zsaitlík, R. Bader, Javorik a Jandaurek, Ján Durst, Eugen Karol Franz, Regina Fusmannová, Ján Durst, Mikuláš Kolár, Vojtech Marczy, Ján Kotras¹⁹

Spišská Nová Ves (Slovenský raj)

Béla Hajts, Tibold Kregczy, Tibold Kregcz, Alfréd Grosz, Andrej Hric, Július Wachdeutsch, Mikuláš Mlynarčík²⁰

Spišské Podhradie

Gusztáv Matz, Vojtech Molnár²¹

Stará Ľubovňa

Blayer, Frank, Károly Szlavkovszky, Mária Karaszeková²²

A. Spiez v publikácii *Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku* uvádza: *Celkom novým zamestnaním, organizovaným ako remeslo, so stupňami učeň, tovariš a majster, signalizujúcim už nástup chémie, do života spoločnosti, boli fotografi. Roku 1890 ich bolo na Slovensku okolo 100, roku 1900 už 150 a roku 1910 asi 180. Tretina z nich pôsobila v Bratislave a v Košiciach, zvyšok v iných väčších mestách Bratislavskej, Trenčianskej, Nitrianskej, Spišskej a Šarišskej župy. Roku 1930 bolo na Slovensku 258 fotografických ateliérov, v ktorých pracovalo 502 fotografov. Výraznú prevahu mali majiteľské 101 a malé dielne (151 s 378 zamestnancami). Na zmenšenom území Slovenska v roku 1942 bolo 169 fotografických dielní.“*

Záverom možno konštatovať, že v priebehu dejín vývoja fotografie a jej existencie na Slovensku sa región Spiš nemalou mierou nielen kvantitou, ale aj kvalitou zapísal svojimi ateliérmi, fotografmi, fotografickými živnosťami a amatérmi. Dokazujú to aj ocenenia získané na rôznych domácich i zahraničných výstavách. Aj napriek tomu ešte stále bielym miestom zostávajú mená amatérov a ich fotografická tvorba prezentovaná, najmä v periodikách vychádzajúcich na Spiši a ročenkách Uhorského karpatského spolku.

¹⁸ D. Rosová, *Fotografia...*, op. cit.

¹⁹ Tamže.

²⁰ J. Petřík, *Slovenský raj*, Spišská Nová Ves 2006; D. Rosová, *Fotografia...*, op. cit.; D. Rosová, *Fotografia na Spiši II, fotoateliéry, fotografické živnosti, fotografi, amatéri*, Spišská Nová Ves 2009.

²¹ D. Rosová, *Fotografia...*, op. cit.

²² Monika Pavelčíková, *Fotoateliéry na Spiši, správa z vedeckovýskumnej činnosti*, č. 2/2000.

Časové ohraničenie tohto príspevku bolo cielené, pretože prvý záznam, ako sme to už uviedli, je z roku 1858 z Levoče a posledný ateliér v Kežmarku s fotografom Štefanom Szücsom uzavrel svoju činnosť v roku 1956.

PRAMENE A LITERATÚRA

Archívne materiály:

Štátny archív MV SR v Levoči a pobočky Spišská Nová Ves, Spišská Sobota

Múzeum Kežmarok

Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi

SNM – Spišské múzeum v Levoči

Podtatranské múzeum v Poprade

Múzeum TANAPu, Tatranská Lomnica

Lubovnianske múzeum v Starej Lubovni

Banícke múzeum v Gelnici

Súkromný archív rodiny Hegenbartovej

DOBOVÁ PERIODICKÁ TLAČ

Krásy Slovenska

Spišské hlasy

Turistik und Alpinismus

Turistik, Alpinismus, Wintersport

Vysoké Tatry

69

STRESZCZENIE

Książka i fotografia to dwa zjawiska, które znacząco wpłynęły na edukację i życie kulturalne ludzkości. Książka powstała w XV w., a fotografia – w wieku XIX. Szacuje się, że aż 98% wszystkich informacji obrazowych to fotografia.

Celem artykułu jest porównanie rozwoju fotografii na Spiszu między rokiem 1858 (kiedy – jak podaje fachowa literatura – w Lewoczy pracował fotograf Klezter, uważany za pierwszego w tym regionie) a rokiem 1959 (gdy swoją działalność zakończyło ostatnie spišské atelier w Kežmarku, prowadzone przez fotografa Štefana Szücsa) z rozwojem historycznym fotografii od momentu jej powstania w roku 1839.

Krokiem milowym w dziejach fotografii było wynalezienie nowej konstrukcji obiektywu w roku 1840, co radykalnie skróciło czas ekspozycji. Była to zasługa mieszkańca Spiskiej Białej Jozefa Maxmiliána Petzvala. Jego obiektyw wykorzystywali wszyscy fotografowie portreciści aż do roku 1889. W roku 1857 Petzval opracował kolejny obiektyw – ortoskop, przeznaczony wyłącznie do krajobrazów i fotografii reprodukcyjnej.

Temu wybitnemu wynalazcy poświęcone jest muzeum techniki fotograficznej i kinematograficznej – Muzeum Jozefa Maximiliána Petzvala w Spiskiej Białej, filia Słowackiego Muzeum Technicznego w Koszycach. Znaczenie fotografii najlepiej wyraża napis na grobie Petzvala w Wiedniu: „Jego imię nie zniknie z pamięci, dopóki fotografie będą cieszyć ludzkie oczy”.

Na rozwój fotografii i produkcji pocztówek znacząco wpłynęły dwa atelier dynastii Divaldów oraz atelier Gusztáva Matza i wspólników. Działalność Divaldów zasługuje na wzmiankę z uwagi na jakość i różnorodność tematyczną zdjęć, a drugi z wymienionych zakładów – z uwagi na liczbę zachowanych szklanych negatywów.